

TILNING KOGNITIV FUNKSIYASI

Mo'minova Xulkaroy

FarDU, Chet tillari, magistrant

Sevara Usmanova

FarDU, Chet tillari, katta o'qituvchi

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-May 2023 yil

Ma'qullandi: 13-May 2023 yil

Nashr qilindi: 16-May 2023 yil

KEY WORDS

kognitiv funktsiya, til vazifalari, tafakkur, ong, axborot

ABSTRACT

Mazkur maqolada tilning asosiy vazifalari va ular ichidan tilning kognitiv funksiyasi yoritib berilgan. Shu bilan birga bu til funksiyasiga nisbatan xorijlik tilshunoslarning bergan xulosalari keltirib o'tilgan..

Til va tafakkur doimo bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Til eng muhim belgilar tizimi sifatida tafakkurning paydo bo'lishining zaruriy sharti, uning mavjudligi shakli va faoliyat ko'rsatish usulidir. Kishilik jamiyati va uning madaniyati taraqqiyoti jarayonida tafakkur va til yagona nutqiy tafakkur majmuasiga shakllanadi, u aksariyat madaniy shakllanishlar va kommunikativ voqelikning asosi hisoblanadi.

Asosiy qism

Til ko'p funktsiyali hodisadir. Tilning barcha funktsiyalari muloqotda namoyon bo'ladi. Tilning quyidagi funktsiyalari ajralib turadi:

kommunikativ, konstruktiv, kognitiv, emotsional-ekspressiv, ixtiyoriy, fatik, mafkuraviy funktsiya, metallingvistik, nominativ, denotativ, konativ, estetik, aksiologik.

Bularning ichida to'rtta funktsiya - kommunikativ, kognitiv, nominativ, akkumulyativ funktsiyalar tilning asosiy funktsiyalari hisoblanadi. Boshqa barcha funktsiyalar ushbu to'rt funktsiyaga bog'lanadi. Tilning asosiy funktsiyalarini amalga oshirishni inson faoliyatining yangilik kabi o'ziga xos turi misolida tahlil qilish juda qiziqarli va ochib beradi.

Tilning kognitiv funktsiyasini shaxsning ichki dunyosi va uning tashqi jismoniy dunyo bilan aloqasi, ya'ni jismoniy dunyoda shaxsning yo'nalishi tashkil qiladi. Kognitiv funktsiya dunyoda fikrlash, bilish va yo'naltirishni ta'minlaydi. Bu funktsiyasi yangilik uchun alohida ahamiyatga ega. Aqliy mehnat, asosiy tushunchalarni aniqlash, texnologik tamoyillarni abstraktsiya qilish,

qarama-qarshilik va uzluksizlik hodisalarini tahlil qilish, tajribani aniqlash va tahlil qilish, muhandislik vazifalarini texnologik va amalga oshirish tekisligiga tarjima qilish - bularning barchasini til ishtirokisiz va uning kognitiv funksiyasiz amalga oshirish mumkin emas. Tilning kognitiv funktsiyasi (lotincha cognition - bilish, bilish) inson ongining til belgilarida amalga oshishi yoki mustahkamlanishi bilan bog'liq. Til ong quroli bo'lib, inson aqliy faoliyati natijalarini aks ettiradi. Olimlar hali asosiy narsa - til yoki fikrlash haqida aniq bir xulosaga kelishmagan. Bizning ongimizdagi har qanday tasvir va tushunchalar o'zimiz va atrofimizdagilar tomonidan faqat lingvistik shaklda kiyingan holda amalga oshiriladi. Tafakkur va til o'rtasidagi ajralmas bog'liqlik g'oyasi shundan kelib chiqadi.

Til va fikr o'rtasidagi bog'liqlik hatto fiziometrik dalillar yordamida ham o'rnatildi. Mavzuga qandaydir qiyin vazifa haqida o'ylash taklif qilindi va u o'ylayotganda, maxsus sensorlar jim odamning nutq apparatidan (halqum, tildan) ma'lumotlarni olib, nutq apparatining asabiy faoliyatini aniqladi. Ya'ni, "odatdan tashqari" sub'ektlarning aqliy mehnati nutq apparati faoliyati bilan mustahkamlangan. Qiziqarli dalillarni ko'p tillarda yaxshi gapira oladigan poliglottlarning aqliy faoliyati kuzatuvlari taqdim etadi. Ular har bir holatda u yoki bu tilda "fikrlash"larini tan olishadi.

Kognitiv funktsiya inson ongining lingvistik belgilarda mavjudligi bilan bog'liq. Til insonning bilish faoliyati natijasini aks ettiruvchi ong qurolidir. Tilshunoslar o'rtasida qaysi biri birinchi o'rinda turadi, tilmi yoki fikrmi, degan bahslar hech qachon to'xtamagan. Yagona xato bo'lmagan fikr: til tafakkur bilan uzviy bog'liqdir, chunki biz nafaqat o'z fikrimizni so'z bilan ifodalaymiz, balki fikrlarning o'zi ham so'z shaklida ifodalanadi; odam so'z bilan o'ylaydi. Fikrlash natijalarini qayd etish va muloqotda foydalanish imkonini beradi. Bu funktsiya dunyoni bilish va uni so'z bilan ifodalashga yordam beradi.

Tilning kognitiv vazifasi (lotincha cognition - bilish, bilish) inson ongining til belgilarida amalga oshishi yoki mustahkamlanishi bilan bog'liq. Tilning kognitiv funktsiyasi nafaqat aqliy faoliyat natijalarini qayd etish va ulardan, masalan, muloqotda foydalanish imkonini beradi. Shuningdek, u dunyoni tushunishga yordam beradi. Kishining tafakkuri til kategoriyalarida rivojlanadi: shaxs o'zi uchun yangi tushuncha, narsa va hodisalarni anglab, ularni nomlaydi. Va bu bilan u o'z dunyosini tartibga soladi.

Adabiyotlar:

1. Arutyunova N.D Til funksiyalari // Rus tili Entsiklopediyasi. -M., 1997.S.
2. Gumbold V. Tilshunoslik bo'yicha tanlangan asarlar.-M.,1984.B.318
3. Avrorin V.A Til funksiyalari. S. 354

4. Kostomarov V.G Tilning ijtimoiy funksiyalari muammosi va “jahon tili” konsepsiyasi // Rivojlanayotgan mamlakatlarning ijtimoiy lingvistik muammolari. M., 1975. S.
5. V.A. Zvegintsev. Umumiy tilshunoslik ocherklari – Moskva, 1962 yil

